

СКИНАРИТЕ: ТЯХНАТА „ЛЕСТВИЦА” И ПОВЪРХНОСТИТЕ ЗА ИЗОБРАЗЯВАНЕ НА ТЕХНИТЕ ЗНАЦИ

Миглена Иванова

Институт за фолклор – БАН

„ ... Нашата култура ... прониква бавно в следващите поколения. Напразно говорим, че големите произведения от миналото могат да послужат като противоотрова, защото това може да стане само при условие че не се използват от военната пропаганда и не служат в качеството си на военна машина срещу хората... Но ако подчиним работата си на военни императиви, ще направим от нашите деца подхранени с отровни истини, фашисти или отчаяни хора. Трябва много да внимаваме, тъй като ни заплашва подобна опасност. Все повече нараства броят на тези, които у нас наричаме черноризци, а другаде хулигани. Ние можем и сме длъжни да кажем на тези млади хора, независимо от това какви са техните престъпления, че сме отговорни пред тях, тъй като през последните ... години не съумяхме да изградим у тях ясно съзнание за самите тях, за отчуждението, от което те страдат, както и от това, че допуснахме явни и брутални насилия, като виновни за тяхното извършване сме отново ние ...Познавате много добре този номер, когато претендират, че защитават културата, а всъщност я мобилизират. Декларират навсякъде, че водят война за да я спасят, а всъщност я подчиняват изцяло на военни интереси. Трикът е много прост, защото се играе едновременно с двете й противоположни характеристики, които при нейното евентуално свободно развитие дават онова продуктивно противоречие – потенциалното противопоставяне между националния партикуларизъм и универсалността.”

Жан-Пол Сартър

Из „Демилитаризация на културата”

Скинхедс ¹, които и у нас са различни видове, напр. ойскинове, назискинове, редскинове, силвърскинове и т.н., винаги са расистки и ултранационалистки настроени. В този смисъл, за всички тях нацизмът е пример за подражание по отношение на идеите си за „чиста раса”, но също и по отношение на дисциплинираността на движението, по отношение на културните си ресурси и по отношение на идеите си като цяло. И още, на пръв поглед, изглежда твърде несъществено, че повечето от българските скинове, бидейки религиозни, изповядват източното православие ²; особено като се има предвид, че вярата им не стига до там, че „всеки ден да ходят на църква, да се ошашавят” ³. Просто, като смятат, че големите празници в православния календар са „чисто български. Естествено, християнски” ⁴, „повечето скинове ходят на църква: на Великден, на Коледа. С други хора отиват на църква и палят свещи” ⁵. Накратко, религиозността им може да се тълкува по-скоро като проява на национализъм: те са православни и ходят по големите празници в храма, защото за тях българското е пряко свързано с православието. Макар че не познават християнството в детайли, те използват и някои от културните му ресурси: Отделният скинар изгражда себе си като „истински скинар”, следвайки, в най-общ план, модела за вътрешно духовно усъвършенстване предписван от християнската монашеска Лествица. За да стане скинарят истински скинар, той трябва „да си провали живота” ⁶, т.е. по един своеобразен начин да се „откаже от света” ⁷ и после постепенно да преодолее няколко „стъпала” по пътя на скинарска „лествица”, водеща към все по-пълното сливане с идеите на скинхедс: „то не се става изведнъж скинар. Малко по малко ти започваш да се убеждаваш, че това е правилното нещо” ⁸. При това, „щом започнат да вярват в идеята, те се обричат на нея, правят си татуировки..., да не може да се махне” ⁹; т.е. когато окончателно се слива с „идеята”, нещо, което обричащият се скинар, „истинският скинар”, прави за цял живот, той татуира скинарските знаци, най-често черен пречупен кръст, келтски кръст, орелът на SS или самата абривиатура SS ¹⁰, върху кожата си като нагледен израз на своята убеденост в идеята и като доказателство за доживотната си обвързаност с нея. Изобразяването им директно върху тялото на скинаря се предшества първо от писането им под формата на скинарски графити, а после и от изобразяването им под формата на скинарски нашивки и знамена; едва накрая, и само когато скинарят е станал „истински скинар”, той ги татуира върху кожата си. Тази последователна смяна на изобразителните повърхности за знаците и свързаното с нея постепенно фактическо и ценностно приближаване на скинарските

знаци до скинаря, е част от преодоляването на „стъпалата“ по пътя към конституирането, за себе си и за другите, на образа на „истинския скинар“. Динамиката на смените – при изобразяването на все едни и същи знаци върху графити, после върху нашивки и знамена и накрая като татуировки – е видимата страна на преодоляването на отделните „стъпала“ от стъпалата; тя е нагледен израз на нарастващата убеденост на отделния скинар в „идеята“ и е свидетелство за усвояването на предполагащото се от съответното стъпало типично скинарско поведение, свързано е и с все по-нарастващата способност да се бие в нейно име, без да се замисля за последиците и рисковете.

Те са минимални при създаването на графити, изобразяващи скинхедс-знаци върху стените на частни и обществени сгради, върху заслоните на автобусните спирки и навсякъде, където това е възможно в парковете и по другите обществени места: по пейки, чешми, кошчета за смет и т.н. Положени като изображения графити, скинарските знаци, самостоятелно или в комбинация с текстове със специфично скинарско съдържание, като напр. „Циганите на сапун“¹¹, „Жълтите са гадни! Смърт!“¹², „Skinheads are not dead“¹³ и т.н., превръщат местата, върху които са изписани, в комуникативна арена: там те не само се пишат, но се и четат, а понякога се и репликират. Стената, върху която са изобразени, вече не е само стена на сграда или предмет, а и стена за писане. Заедно с графитите върху нея и с реакциите, които те предизвикват, тя се превръща в своеобразна „малка медия“¹⁴, позволяваща с изключително скромни технически средства – спрей, боя и четка, маркер или дори обикновен молив – да се изложат скинхедс-идеите, които иначе имат изключително малки възможности да се представят публично, поради това, че агитацията и пропагандата на нацистки и неонацистки идеи се забранява от българското законодателство. Нещо повече, поради характера на писането на графити като изява, предназначена да бъде възприемана визуално, главно в отсъствието на създателя ѝ, най-често конкретният им автор остава анонимен, а знаците, които скинарите използват, имат характер на добре познати за всички икони, които в настоящата ни действителност се свързват предимно с тях, със скинарите – те представят не толкова отделния скинар, който ги е създал, колкото самото скинхедс-движение. Затова в публичното пространство те са и скинхедс-маркери за териториалност даващи ти възможност „да разпишеш мястото“¹⁵, а струпванията им бележат районите, в които се събират скинхедс-бандите или маршрутите, по които минават за своите „акции“ – побои над представители на т.нар. от тях „низши раси“ (негри, цигани, турци, „жълти“, евреи и т.н.)¹⁶.

Минималните рискове при „писането“ на графити, дължащи се на голямата им степен на персонална анонимност, на личностно ниво, ги правят, от една страна, „възможност да се отпуснеш“, да се отдадеш на емоциите си: „доволен си да го правиш... веселбата да става“, и още: „[примерно, когато пишеш „Циганите на сапун“] представяш си камерата, в която горят, и ти става такова едно приятно“¹⁷. От друга страна, именно поради персоналната си анонимност и поради ниската степен на риск за отделния скинар, „писането“ им се схваща като не толкова престижно. Затова скиновете допускат и т.нар. „малки скинове“ (т.е. такива, които още не са минали скинарско „кръщаване“ и не участвуват в „големите“ скинхедс-банди)¹⁸, и дори просто почитатели на скинхедс-движението, да „пишат“ графити със скинарско съдържание; всеки, който желае, може да стане техен автор. Затова самото им създаване служи като своеобразна школа за усвояване на скинарските знаци. Дори, в случаите, когато знаците се задраскват или изопачават, най-често от други съпернически младежки групи, нещо, което скинарите възприемат като своеобразна визуална инвектива (то е като „да те напсуват“)¹⁹; не я приемат твърде сериозно. Вероятно, защото възприемат единството **повърхност – знак** като относително отдалечено от себе си. Така те си обясняват и факта, че полицията, според тях, наказва за писането им сравнително леко – най-много с няколко часово задържане в полицейските участъци и със сравнително лек бой²⁰. Това също прави от писането на графити, от гледна точка на скинарите, действие по-малко рисковано, и следователно, по-малко престижно.

Значително по-рисковано е да се носят скинарски нашивки (това са правоъгълни парчета плат с размери приблизително 10 на 7 см, върху които на ръка с химикалка се рисуват скинарските знаци и впоследствие се пришиват над малкото джобче на якето или над лакътя; техен

функционален вариант е трикоьорната лентичка пришита над джобчето) или скинарски знамена (парчета плат с размери приблизително 1,50 на 1 м, върху които с боя се рисуват скинарските знаци). Последните се носят от скинарите на митингите на БНRP ²¹, която те подкрепят, а първите, по принцип, са атрибут към типичното скинарско облекло, включващо бомбър (специално черно шлиферно яке с кимоно-ръкав и оранжева подплата), прави дънки, суитшърт и кубинки. Но подобни дрехи и обувки носят и други младежи. Именно нашивките, а също така и белите връзки на кубинките ²² и отличителната за скинарите прическа „бръсната глава” ²³, т.е. по-скоро атрибутите, а не толкова облеклото и обувките сами по себе си, придават специфичността на външния вид на скинарите. Затова скинарят има право да носи тези атрибути едва след като е преминал скинарско „кръщаване” и участва в скинхедс-банда. В противен случай, това се смята за празно подражателство и за „гъзария” и скинарите бият самозванец. Именно защото, според скинарите, полицията знае, че само „големите скинари” носят тези атрибути по право, тя наказва за тази дейност по-строго: преследва, бие жестоко, арестува, праща в ТВУ. Макар че от време на време, когато се чувстват заплашени от нейните хайки, скинарите на това „стъпало” могат да си позволят, като необходим компромис и ако вътрешно в себе си остават верни на „идеята”, да свалят някои от атрибутите или дори всички тях взети заедно, носенето на нашивки и знамена дори когато не се практикува постоянно, представлява, в сравнение с графитите, не само по-рисковано поведение, но и доближаване на знаците, а следователно и на „идеята”, по плътно до изповядвания я. Носенето им се свързва с усещането за принадлежност към една „избрана общност”: те придават сигурност, „че си българин, че си нещо повече от боклуците” ²⁴. Изображението е вече върху дрехата му или в ръцете му и го следва плътно, докато е там. То е негово лично, на скинхеда като такъв.

Съществува, обаче, още една степен на интернализация на скинарската идея, при която скинарят, фактически и ценностно се слива с нея. Визуален израз на достигането до това „стъпало” от „лестницата” е татуирането на големи скинарски знаци върху ръцете, раменете, върху главата или по други части на тялото ²⁵. Самата татуировка, която е постоянно видима и трудно може да се премахне ²⁶, демонстрира, че даден скинар „за цял живот” ²⁷ е поел риска да бъде скинар, като е положил скин-знаците върху самото си тяло, обучено да се бие за „идеята” ²⁸. При това, се предполага, че той е бил вече подлаган на физически изпитания – „че много ще бъде бит: ще го бият редскинове, ще го бият йотъри, и накрая и циганите като го срещнат, така или иначе ще го бият” ²⁹. На това стъпало, обаче, от него се изисква не толкова да понесе физически изпитания, с които най-вероятно е свикнал да се справя, а да плати изцяло социалната цена на участието си в скинхедс – да си „провали живота” в общоприетия смисъл на тази дума, което означава не просто цялостно преодоляване на страха и скрупулите от типичното скинарско поведение, включително и от това, свързано с носенето на скинарските знаци, а и отказ от следването на морална кариера ³⁰ в общоприетата ѝ форма. Вместо това, той избира моралната кариера предимно в рамките на скинхедс: подобни личности се ползват с огромен авторитет и престиж сред останалите скинари: дори само фактът, че познаваш някой от тях, а те не са толкова много на брой, може да докаже на непознати за теб скинари, че и ти си скинар, а не „гъзар” ³¹. И още, животът, премеждията и татуировките на „обречените” са своеобразната мартирология на скинхедс, те са пример за жертвоготовност, който трябва да се следва. „Стъпалото”, до което са стигнали подобни личности като напр. известният Марти Шилото от София ³², е най-високото „стъпало” в ценностната йерархия на скинхедс, това на пълното отдаване на „идеята”.

Разбира се, всяко уподобяване на пътя, по който даден скинар достига дотук, на „лестница”, а отделните му етапи на „стъпала”, е малко или много условно; още повече че, доколкото можем да говорим за заимствуване на модела на християнската Лестница като културен модел, то не е пряко, а опосредствано: заимствуването става чрез посредничеството на монашеските ордени и движения, които не просто повтарят затвореността на по-ранните християнски общества, родили модела на лестницата, но, бидейки едновременно в и извън света, стават прототип на начина, по който се вписват в действителността съвременните култове ³³, в които преминаването от едно стъпало на друго е следване на пътя на изкачване към Върховното ³⁴, в т.ч. и от т.нар. Volkisken, разпространени в Германия и Австрия в началото на нашия век ³⁵.

Последните целят, чрез връщане към традиционните германски добродетели и чрез елиминирането на чужденците, да възстановят чистотата на германската раса. Очевидно, не само някои от идеите им, но и някои от културните им ресурси, и чрез тяхното окончателно посредничество, и някои от идеите на ранното християнство, преминават в нацизма, а в наши дни в неонацизма, чиито представители са и скинхедс.

Именно затова – да станеш „истински скинар“ означава да преодолееш серия от своеобразни стъпала в скинарската „лествица“. Можем да разпознаем и познаем скинарите на отделните „стъпала“ не толкова по знаците, които те „пишат“ или носят, колкото по повърхностите, върху които ги полагат.

БЕЛЕЖКИ

1. Наричат ги още „скинари“, „скинове“, „бръснати глави“. Тук тези названия се използват като синоними и без обичайната за някои от тях пейоративна конотация.
2. Интервю с Д., седемнадесет годишен, ученик в СПТУ, от гр. София. Зап. Миглена Иванова през м. юни 1996 г.
3. Пак там.
4. Пак там.
5. Пак там.
6. Пак там.
7. Пак там.
8. Пак там.
9. Пак там.
10. Пак там.
11. Материали, свързани с документирането на графити от гр. Пловдив. Зап. М. Иванова през м. ноември 1996 г.
12. Материали, свързани с документирането на графити от гр. Варна. Зап. М. Иванова през м. септември 1996 г.
13. Материали, свързани с документирането на графити от гр. София. Зап. М. Иванова през м. декември 1996 г.
14. Според **Baudrillard**, графитите притежават способността да заобикалят медиите (цит. по **Mitchel, T. S.** *Iconology*. In: CUP, Chicago and London, 1987, 203), а **Фишер** и **Абеди** предпочитат да говорят направо за графитите като за „малка медия“ (цит. по **Peteet, J.** *The writing on the Walls: Graffiti of the Intifada*. In: *Cultural Anthropology*, 1996, v. 11:142).
15. Интервю с Д.
16. Пак там.
17. Пак там.
18. Пак там.
19. Пак там.
20. Пак там.
21. Пак там.
22. Пак там.
23. Пак там.
24. Пак там.
25. Пак там.
26. Пак там.
27. Пак там.
28. Пак там.
29. Пак там.
30. За този термин вж. **Dickens, P.** *Urban Sociology*. In: CUP, Cambridge, 1982.
31. Пак там.
32. Пак там.
33. **Hall, A. and Kingston, J.** *Mysterious Cults*. Aldus Books, l., 1976.
34. Пак там, 89.
35. Пак там.